

DOI: <https://doi.org/10.61825/r1.2024.v502.10>

**Nikola Antosik-Kot\***

Badaczka niezależna

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-2855-264X>

e-mail: [nikola.kot0810@gmail.com](mailto:nikola.kot0810@gmail.com)

**ANALIZA OPINII STUDENTÓW NA TEMAT  
EFEKTYWNOŚCI REINTEGRACJI SPOŁECZNEJ OSÓB  
WYKLUCZONYCH SPOŁECZNIE**

THE ANALYSIS OF STUDENTS' OPINIONS ON THE EFFECTIVENESS OF SOCIAL REINTEGRATION OF SOCIALLY EXCLUDED PEOPLE

**Keywords:** social reintegration, social exclusion, social assistance.

Social and occupational reintegration interventions aim to help socially excluded people to function effectively at various levels of life. Activities in this area address current problems that arise in small social groups (e.g., family), as well as in broader social and professional contexts. This article draws attention to issues related to social exclusion and explores issues related to social reintegration, i.e., actions directed towards marginalized groups. Additionally, the author shares personal reflections based on the analysis of her own research conducted for her thesis: „Effectiveness of social reintegration of socially excluded persons in the opinions of students”.

---

\***Nikola Antosik-Kot** – magister pedagogiki; zainteresowania naukowe: pedagogika rodziny, formy życia rodzinnego i ich wpływ na rozwój i kształtowanie dzieci i młodzieży, resocjalizacja i profilaktyka społeczna, wykluczenie społeczne, pedagogika opiekuńczo-wychowawcza.

## ANALIZA OPINII STUDENTÓW NA TEMAT EFEKTYWNOŚCI RE-INTEGRACJI SPOŁECZNEJ OSÓB WYKLUCZONYCH SPOŁECZNIE

**Słowa kluczowe:** reintegracja społeczna, wykluczenie społeczne, pomoc społeczna.

Reintegracja społeczna i zawodowa skierowana wobec osób wykluczonych społecznie to wszelkie oddziaływania, które zmierzają do prawidłowego funkcjonowania na różnych płaszczyznach życia. Działania z tego zakresu wspomagają w rozwiązywaniu bieżących problemów pojawiających się w małych grupach społecznych (np. rodzinie), jak i w szerokim rozumieniu życia społecznego i zawodowego. W artykule zwrócono uwagę na problematykę związaną z wykluczeniem społecznym, ale również poruszono kwestie związane z reintegracją społeczną, czyli działaniami skierowanymi wobec wspomnianej grupy dotkniętej marginalizacją. Autorka podzieliła się osobistymi refleksjami w oparciu o analizę badań własnych z pracy dyplomowej pod tytułem „Efektywność reintegracji społecznej osób wykluczonych społecznie w opiniach osób studiujących”.

### Wprowadzenie

W Polsce podstawowym aktem prawnym w kontekście reintegracji społecznej jest ustawa z dnia 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. 2003 nr 122 poz. 1143). Reintegracja społeczna osób wykluczonych społecznie najczęściej rozumiana jest jako działanie, które umożliwia zmarginalizowanym włączyć się do prawidłowego funkcjonowania w przestrzeni społecznej. Choć reintegrację najczęściej dzieli się na społeczną i zawodową to niewątpliwie stanowi to nieodłączny i wzajemnie przenikający się proces. Należy dodać, że niezależnie od tego, czy będziemy mówić o integracji, readaptacji społecznej czy reintegracji społecznej i zawodowej to niemal zawsze te działania będą zmierzać do jednego celu, jakim jest prawidłowe uspołecznianie wykluczonych.

W zjawisku wykluczenia społecznego upatruje się problemu nie tylko na skalę narodową, czy międzynarodową, ale również globalną. Dlatego też polityka społeczna konkretnego państwa najczęściej zmierza do optymalizacji standardów życia każdego obywatela niezależnie od tego, jaką klasę społeczną reprezentuje. Ewaluacja wyników podjętych działań przez powołane instytucje reintegracji społecznej i zawodowej ma istotne znaczenie, w kontekście efektywności wspomnianego procesu bowiem pokazuje czy zamierzone cele zostały osiągnięte, a jednostka poprzez konkretne oddziały-

wania czerpie z reintegracji pożądaną korzyść. W analizie tychże efektów pomocne są wszechdostępne raporty, które zawierają skrupulatną analizę podejmowanych działań w zakresie reintegracji, jak również publikacje naukowe poświęcone tej tematyce.

### **Wokół problemu wykluczenia społecznego i pomocy społecznej**

Wykluczenie społeczne jest zjawiskiem powszechnym i mogłoby się wydawać, że stanowi integralną część całego społeczeństwa. Natomiast w przestrzeni społecznej same osoby wykluczone społecznie są traktowane jako odrębna grupa, która z pewnych przyczyn nie wpasowuje się w przyjęty kanon prawidłowo funkcjonującego społeczeństwa. Dlatego też często mówi się o stygmatyzacji, a nawet dyskryminacji osób wykluczonych społecznie, dalekiej od postaw tolerancji i akceptacji, jakie wszak winno się upowszechniać i o jakie się zabiega w obecnym świecie.

Literatura przedmiotu przedstawia różnorodność w definiowaniu pojęcia „wykluczenia społecznego”. Niemniej, aby podkreślić wieloaspektowość wspomnianego terminu, pragnę przytoczyć tę definicję, która w mojej opinii najtrafniej opisuje to zjawisko. Wobec tego opisywane

wykluczenie społeczne jest pojęciem przeciwstawnym do społecznego uczestnictwa w szerszych zbiorowościach: narodzie, społeczeństwie czy społeczności. Oznacza ono izolację dobrowolną bądź częściową, wymuszoną uwarunkowaniami zewnętrznymi (biedą, bezrobociem, odmiennym kolorze skóry, religią, kalectwem, nieakceptowalnym przez środowisko zachowaniem czy preferencjami seksualnymi) (Jarosz 2018, s. 10).

Dopełnienie obrazu wykluczenia społecznego niewątpliwie stanowi klasyfikacja, która wskazuje, w jakim kontekście można to zjawisko rozpatrywać. Lucyna Frąckiewicz wyróżnia trzy typy wykluczenia tj.:

- fizyczne (dotyczące wieku, wykształcenia rodziców/opiekunów, niepełnosprawności),
- strukturalne (dotyczące miejsca zamieszkania i z dochodami poniżej granicy ubóstwa),
- normatywne (dotyczące konfliktów prawnych, patologii, opieki penitencjarnej i niewystarczającego prawodawstwa wobec migrantów) (Frąckiewicz 2005, s. 12).

Patrząc przez pryzmat konkretnych problemów społecznych, często zauważa się pewne stany odbiegające od społecznie przyjętej normy. Innymi słowy, są to problemy, które albo w miarę możliwości są rozwiązywane, albo zamiatane pod przysłowiowy dywan, a jeszcze w innym przypadku

spotykają się z nietolerancją i nieakceptacją. Należy przy tym podkreślić indywidualny i subiektywny charakter definiowania norm, ponieważ o ile pewna norma będzie rozpatrywana w kontekście społecznym negatywnie, o tyle z subiektywnego punktu widzenia dana jednostka może ją postrzegać w sposób zupełnie odmienny, niż się społecznie zakłada. A więc określone stany rzeczy, uznawane społecznie za „nienormalne”, mogą w opinii innych osób mieścić się w granicach normy. Z kolei na subiektywne postrzeganie normy wpływają różne czynniki, zwłaszcza środowiskowe.

Od zarania dziejów nasz byt opiera się na przetrwaniu, jednak nie zawsze człowiek jest w stanie podołać temu, czemu winien stawić czoła. Dlatego też w obliczu kryzysu egzystencjalnego kluczową rolę odgrywa państwo, które na podstawie regulacji prawnych i odpowiednich działań wspiera obywateli w przewyżczeniu napotykanym w życiu problemów. W Polsce podstawową regulacją prawną w kontekście pomocy osobom z grupy tzw. wykluczenia społecznego jest ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz. U. 2004 Nr 64 poz. 593). Zgodnie z art. 2 ustawy, pomoc społeczną określa się jako instytucję „polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przewyżczenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości”. Należy podkreślić, że poprzez instytucje polityki społecznej rozumie się wszelkie podmioty realizujące pomoc społeczną tj. organy administracji rządowej i samorządowej współpracujące z organizacjami pozarządowymi i społecznymi, osobami prawnymi i fizycznymi, a także Kościołem katolickim, związkami wyznaniowymi i innymi kościołami (Ustawa o pomocy społecznej 2004, art. 2).

### **Reintegracja społeczna jako proces skierowany wobec osób zmarginalizowanych**

Za początek popularyzacji reintegracji społecznej i zawodowej w Polsce uznaje się czas, w którym to państwo przygotowywało się do przystąpienia do związku gospodarczo-politycznego, jakim jest Unia Europejska. Wnikliwiej zajęto się problemem reintegracji społecznej wtedy, gdy w ramach uruchomienia jednego z procesów 3 Strategii Lizbońskiej zwrócono uwagę na potrzebę wprowadzenia zmian i udoskonalenia działań w kontekście reintegracji, ale również rehabilitacji, resocjalizacji i readaptacji (Leśniak 2018, s. 151-152). Wielki przełom dla działań w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej w Polsce miała ustawa z dnia 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. 2003 Nr 122 poz. 1143), w której powołano Centra Integracji Społecznej (CIS) oraz Kluby Integracji Społecznej (KIS). Powstanie CIS i KIS miało zmienić oblicze rzeczywistości zmargi-

nalizowanych grup społecznych. Ustawa zakłada, że reintegracja społeczna obejmuje „działania, w tym również o charakterze samopomocowym, mające na celu odbudowanie i podtrzymanie u osoby uczestniczącej w zajęciach Centrum Integracji Społecznej (CIS), Klubie Integracji Społecznej (KIS) lub zatrudnionej u pracodawcy, umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu” (Ustawa o zatrudnieniu socjalnym 2003, art. 2). Natomiast grupą docelową działań w zakresie reintegracji społecznej mają być m.in. osoby bezdomne realizujące proces wychodzenia z bezdomności, osoby uzależnione po zakończeniu terapii, osoby chore psychicznie, uchodźcy, osoby bezrobotne czy skazani zwolnieni z zakładów karnych (Ustawa o zatrudnieniu socjalnym 2003, art. 1).

Oprócz samej terminologii związanej z reintegracją społeczną pragnę zwrócić uwagę na aspekt efektywności powołanych w ustawie instytucji na rzecz reintegracji społecznej osób wykluczonych społecznie. Nie bez przyczyny wspomniana efektywność była obiektem moich rozważań naukowych w pracy magisterskiej. Dlatego też istotnym dla mnie wnioskiem nawiązującym do analizy raportu Głównego Urzędu Statystycznego jest to, że działania realizowane w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej wobec osób wykluczonych przynoszą oczekiwane rezultaty (Rzeszutek 2018, s. 272). A co za tym idzie centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej i warsztaty terapii zajęciowej cieszą się dużym zainteresowaniem wśród beneficjentów. Ponadto na podstawie danych zawartych w raportach GUS można zauważyć, że większość beneficjentów po ukończeniu zajęć w centrach integracji społecznej osiągnęła ekonomiczną samodzielność. Bez wątpliwości ten aspekt przełamuje spotykany w społeczeństwie stereotyp o pasożytnictwie społecznym osób zmarginalizowanych.

Nie ulega wątpliwości, że przed beneficjentami objętymi procesowi reintegracji społecznej stoją pewne bariery. W raporcie z badań empirycznych z projektu „Krajowa Sieć Reintegracji – wzmocnienie instytucji zatrudnienia socjalnego w działaniach polityki społecznej wobec wykluczenia społecznego” poruszono problem związany z transportem, w szczególności wśród tych, którzy mieszkają na wsiach, a ich barierą są niedostatki komunikacji publicznej, które utrudniają dojazd do miast z bardziej rozwiniętą infrastrukturą (Krzyszkowski i in. 2018, s. 94). Z pewnością bariera związana z utrudnieniami komunikacyjnymi ma swoje odzwierciedlenie w kontekście efektywności reintegracji społecznej osób wykluczonych społecznie, mieszkających na terenach wiejskich, bowiem często wiąże się z rezygnacją z korzystania z tego typu usług z powodu pokonywania długiej i niejednokrotnie złożonej z kil-

ku środków transportu trasy do instytucji realizujących zadania z zakresu reintegracji społecznej.

### **Efektywność reintegracji społecznej osób wykluczonych społecznie w opiniach osób studiujących – analiza wyników badań własnych**

Problematyka związana z efektywnością reintegracji społecznej osób wykluczonych społecznie była inspiracją do przeprowadzenia badań<sup>1</sup>,

Anonimowe badanie ankietowe metodą sondażu diagnostycznego zostało przeprowadzone w styczniu 2024 roku. W badaniu wzięło udział 84 studentów, w tym 61 osób badanych stanowiły kobiety, a 23 respondentów stanowili mężczyźni. W doborze próby badanej zastosowałam dobór nieprobalistyczny, co oznacza, że grupa badanych została arbitralnie wybrana. Badani wyrażali swoje stanowisko wobec stwierdzeń zawartych w kwestionariuszu, posługując się skalą Likerta.

Istotnym uwarunkowaniem podmiotowym badanych są cechy, które wskazują, że większość studentów pochodzi z miasta. Zważając na rozwiniętą infrastrukturę w miastach oraz większą dostępność usług z sektora pomocy i wsparcia dla osób wykluczonych społecznie można domniemywać, że zakres pozytywnych opinii w kontekście reintegracji społecznej może być większy wśród mieszkańców miast niż wśród respondentów pochodzących ze wsi. Wiąże się to między innymi z większą popularyzacją i rozpowszechnieniem usług dla potrzebujących beneficjentów.

O pozytywnym stosunku respondentów do efektywności reintegracji społecznej osób wykluczonych społecznie świadczy suma wyborów kategorii odpowiedzi: „zdecydowanie zgadzam się” i „zgadzam się”. Dlatego też w niniejszym artykule prezentowane są dane zagregowane, które stanowią sumę tych kategorii.

Na podstawie wyników badań można sformułować wniosek, który wskazuje, że najwięcej badanych 72, (85,72% wszystkich badanych studentów) utożsamia efektywność procesu ponownego włączenia jednostki do prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie ze sferą relacyjno-komunikacyjną. Z kolei według 79 badanych (94,05%) grupa czynników społecznych warunkuje efektywność reintegracji społecznej co świadczy o jej przewadze nad grupą czynników kulturowych czy ekonomicznych. Niemniej wartym uwzględnienia jest również to, że 80 studentów (95,24%) uważa, iż istotnym czynnikiem z grupy czynników społecznych determinujących reintegrację jest wewnętrzna motywacja i chęci osoby wykluczonej społecznie. Niewątpliwie czynniki te są dominujące, a nawet można było powiedzieć, że decy-

<sup>1</sup>Omawiane badania stanowiły podstawę pracy magisterskiej napisanej pod kierunkiem naukowym dr. hab. Mirosława Kowalskiego, prof. UZ.

dujące w kontekście pożądanego procesu reintegracji społecznej. Chociażby dlatego, że to właśnie od nich zależy efekt reintegracji społecznej, a przyjmowanie wspomnianych postaw stanowi pierwszy krok do zmiany sytuacji, w jakiej dana jednostka się znajduje. Gdyby osoba wykluczona społecznie nie wykazywała zaangażowania i nie była otwarta na zmiany ku lepszemu, istniałoby duże prawdopodobieństwo, że zamierzone cele reintegracyjne nie zostałyby osiągnięte, tak jak się tego oczekuje.

Warto również zwrócić uwagę na wyniki badań dotyczące efektywności reintegracji społecznej osób wykluczonych społecznie w sferze zawodowej. Według 68 osób badanych (80,95%) reintegracja społeczna warunkowana jest przez grupę czynników dotyczących samorealizacji. Natomiast czynnikiem dotyczącym samorealizacji w opinii większości studentów było podwyższenie kwalifikacji. Zaskakującą daną z badań jest ta, która wskazuje, że najmniej respondentów utożsamia podwyższone poczucie bezpieczeństwa jako czynnik dotyczący samorealizacji. W kontekście szeroko rozumianego poczucia bezpieczeństwa istotną kwestię podkreślają Juliusz Piwowski i Lucyna Stanek. Autorzy mówią, że „warunkiem *sine qua non* dla efektywnego działania człowieka w każdej sytuacji jest szeroko rozumiane bezpieczeństwo, stanowiące wartość instrumentalną, to znaczy wartość, która jest niezbędna dla zaspokajania ludzkich potrzeb i odpowiadających tym potrzebom różnych wartości” (Piwowski, Stanek 2015, s. 161). Autorzy podkreślają, że właśnie poczucie bezpieczeństwa jest jedną z wartości, która koresponduje z efektywnym samorozwojem społecznym, zawodowym czy rodzinnym (tamże, s. 168). A więc owo poczucie bezpieczeństwa jest warunkiem koniecznym, bez względu na to, w jakiej dziedzinie życia się je rozpatruje. Stanowi pewnego rodzaju integralny element między uczuciami a aktywnością i niewątpliwie można stwierdzić, że jest to determinanta prawidłowego funkcjonowania społecznego oraz zawodowego. Dlatego też analizując wszelkie czynniki determinujące efektywność reintegracji społecznej w sferze zawodowej, trzeba mieć wspomniane poczucie bezpieczeństwa na uwadze.

Zaraz po sferze relacyjno-komunikacyjnej, drugą najczęściej wybieraną sferą, dotyczącą reintegracji społecznej osób wykluczonych społecznie, jest sfera osobowościowo-interpersonalna. Większość respondentów uznała, że istotną rolę w pożądanym reintegracji ma grupa czynników osobowościowych. Z kolei według 75 badanych studentów (89,29%) efektywność reintegracji społecznej osób wykluczonych społecznie w sferze osobowościowo-interpersonalnej warunkowana jest w szczególności wysokim poziomem umiejętności nabywania i utrzymywania relacji. Kompetencje społeczne w tym zakresie są czynnikiem, który warunkuje pozytywne współzycie spo-

łeczne zarówno w kontekście małych grup społecznych (tj. rodzinne, koleżeńskie), jak i większych (tj. narodu, zakładu pracy, klasy społecznej, organizacji) (Okoń 2001, s. 119). Większość badanych studentów dokonała słusznego wyboru, jednak nie można zapomnieć o równie istotnych czynnikach warunkujących efektywność reintegracji społecznej w sferze osobowościowo-interpersonalnej tj. wysoki poziom poczucia własnej wartości i samooceny, wysoki poziom pewności siebie, a także podwyższenie poziomu zaangażowania emocjonalnego.

Wcześniej wspomniano, że należy zwrócić uwagę na dane nawiązujące do sfery zawodowej. Najmniej badanych – 69 osób (82,15%) twierdzi, że pożądana reintegracja dotyczy sfery zawodowej. Wynik badań dotyczący sfery zawodowej, do której odniosła się najmniejsza liczba respondentów, w moim odczuciu jest bardzo zaskakujący. Pragnę zwrócić uwagę na fakt rozróżnienia reintegracji na społeczną i zawodową. Oba procesy są ze sobą integralne i tworzą niejako nieodłączne elementy, a jednak zdarza się, że są one traktowane oddzielnie. Wobec tego zadziwiający są dane, które wskazują, że spośród wymienionych sfer właśnie sfera zawodowa była przez badanych najrzadziej uznawana za tę, dotyczącą reintegracji społecznej.

Analizując całościowo wyniki badań własnych, można stwierdzić, że studenci w pozytywny sposób postrzegają kwestie efektywności reintegracji społecznej osób wykluczonych, na co bez wątpienia wskazują sumaryczne odpowiedzi w kontekście reintegracji w sferze relacyjno-komunikacyjnej, osobowościowo-interpersonalnej i zawodowej. Natomiast nawiązując do poszczególnych zagadnień warunkujących pożądaną reintegrację społeczną, pragnę spojrzeć krytycznie na niektóre sumaryczne odpowiedzi, które wywołały u mnie zdumienie.

Po pierwsze warto by było zwrócić uwagę na opinię respondentów dotyczącą czynników kulturowych, które warunkują efektywność reintegracji społecznej w sferze relacyjno-komunikacyjnej. Do wspomnianych czynników kulturowych można zaliczyć: wiarę, wyznanie, religię; uczestnictwo w życiu kulturalnym; wzorce zachowań i system wartości; wysoki poziom kultury; wyuczone fragmenty wiedzy. Szczególną refleksję wywołał wynik, który wskazuje, że w opinii studentów uczestnictwo w życiu kulturalnym nie jest czynnikiem kulturowym, który warunkuje pożądaną reintegrację społeczną. Swoją dezaprobatę wyraziło 21 badanych (25,00%), co świadczy o tym, że „uczestnictwo w życiu kulturalnym” nie było najczęściej wybieraną odpowiedzią. Nie ulega wątpliwości, że życie kulturalne to nic innego jak aktywne uczestnictwo w szeroko rozumianym społeczeństwie, które zmierza do wszechstronnego rozwoju osobistego jednostki. Zatem sumaryczne odpowiedzi respondentów w tym kontekście budzą zdziwienie. Być może ich opinia



może opierać się na zauważalnym w przestrzeni społecznej wysokim poziomie stygmatyzacji i dyskryminacji osób wykluczonych społecznie. Jednak o ile sama aktywność społeczno-kulturowa stanowi czynnik warunkujący efektywną reintegrację społeczną, o tyle nieprzychylny stosunek społeczny wiąże się, z zakłóceniami w procesie ponownego włączania się jednostki do społeczeństwa bowiem jest źródłem negatywnych odczuć u osoby dyskryminowanej w danym środowisku.

Po drugie należałoby zwrócić uwagę na percepcję studentów w kontekście czynników dotyczących sukcesu zawodowego warunkujących efektywność reintegracji społecznej w sferze zawodowej. Do przykładowych czynników odnoszących się do sukcesu zawodowego można zakwalifikować: podwyższenie poczucia własnej wartości zawodowej; wzrost pewności siebie; podwyższony poziom zaangażowania w pracę zawodową; podwyższony poziom wytrwałości i cierpliwości. W tym przypadku summaryczne odpowiedzi respondentów nie są tak zadziwiające, jak w poprzednim przykładzie. Natomiast w tej kwestii chciałabym zwrócić szczególną uwagę na opinię studentów dotyczącą podwyższonego poziomu wytrwałości i cierpliwości jako determinanty efektywnej reintegracji społecznej osób zmarginalizowanych społecznie. Nie od dziś wiadomo, że wszelkie czynniki związane z auto-determinacją wpływają na osiąganie wyznaczonych przez nas celów. Bez wątplenia czynniki te nawiązują do naszych predyspozycji osobowościowych i niepodważalnie można do nich zaliczyć właśnie wytrwałość czy cierpliwość. Trzeba podkreślić, że pewne cechy osobowościowe, jakie posiadamy, zależą od wielu czynników. Począwszy od tych środowiskowych, po te wyuczone i wynikające z naszego temperamentu i cech charakteru. Niemniej adekwatny lub podwyższony poziom cierpliwości, a w szczególności wytrwałości to jedno z wielu czynników dotyczących sukcesu zawodowego warunkujących pożądaną reintegrację społeczną wśród osób wykluczonych społecznie. Jednak na podstawie analizy danych, ta kwestia uległa przez niektórych badanych podważeniu. Według 10 studentów (11,9%) czynniki dotyczące sukcesu zawodowego takie jak podwyższony poziom cierpliwości i wytrwałości nie warunkują efektywności reintegracji społecznej w sferze zawodowej. Mogłoby się wydawać, że w odniesieniu do całej grupy badanych wskazane dane nie odgrywają większego znaczenia. Natomiast w toku analizy danych ten aspekt znacznie wyróżnia się na tle innych analizowanych czynników związanych z sukcesem zawodowym.

Trzecią kwestią, która budzi wątpliwości, jest poziom wiedzy respondentów na temat tego, wobec jakiego rodzaju grupy z tzw. wykluczenia społecznego jest skierowana reintegracja społeczna. Na podstawie analizy sumy kategorii: „nie zgadzam się” i „zdecydowanie się nie zgadzam” moż-

na zauważyć, że 16 badanych (19,05%) nie kwalifikuje osób bezrobotnych do działań z zakresu reintegracji społecznej. Takie same wyniki uzyskano w stosunku do kategorii uchodźców. Szczególnie zastanawiające są wyniki dotyczące osób bezrobotnych, bowiem w ustawie o zatrudnieniu socjalnym zwrócono uwagę na to, że naczelnym zadaniem reintegracji zawodowej jest „odbudowanie i podtrzymanie u osoby uczestniczącej w zajęciach w centrum integracji społecznej i klubie integracji społecznej zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy” (Ustawa o zatrudnieniu socjalnym 2003, art. 2). Tak jak wcześniej wspomniano zarówno reintegracja społeczna, jak i zawodowa wzajemnie się przenika, co świadczy o tym, że mimo iż się je wyodrębnia, to stanowią integralną część szeroko rozumianej reintegracji, o czym mowa we wspomnianej ustawie. Należałoby również zwrócić uwagę na to, że na podstawie sumy liczebności wspomnianych kategorii o charakterze negującym można sformułować wniosek, który nawiązuje do poruszonego aspektu związanego z opinią respondentów na temat bezrobocia. Mianowicie można stwierdzić, że część osób badanych – 13 studentów (15,47%) nie utożsamia wykluczenia społecznego z wykluczeniem strukturalnym związanym z miejscem zamieszkania i dochodami poniżej granicy ubóstwa. Analiza wybranych wyników badań pokazuje, że wśród części badanych działania z zakresu reintegracji, w szczególności tej zawodowej nie są wystarczająco spopularyzowane i upowszechnione.

### Podsumowanie

Reasumując powyższe rozważania dotyczące wyników badań, można stwierdzić, że badani studenci pozytywnie postrzegają efektywność reintegracji społecznej osób wykluczonych społecznie. Jednocześnie należy podkreślić, że nie wszyscy badani podzielali pozytywne opinie na temat efektywności reintegracji. Nawet nieliczne odpowiedzi o charakterze negatywnym pokazują, że badani studenci nie są jednomyślni w ocenie skuteczności reintegracji społecznej. Studenci różnią się postrzeganiem analizowanego problemu i percepcją problemów osób wykluczonych społecznie.

### Literatura | References

- FRĄCKIEWICZ L. (2005), Wykluczenie społeczne w skali makro i mikroregionalnej, [w:] Wykluczenie społeczne, red. L. Frąckiewicz, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamieckiego w Katowicach, Katowice, s. 11-26.
- JAROSZ M. (2018), Wstęp. Obszary wykluczenia w Polsce, [w:] Wykluczeni. Wymiar społeczny, materialny i etniczny, red. M. Jarosz, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa, s. 7-17.

- KRZYSZKOWSKI J., PODKOŃSKA A., WASIAK A. (2018), Uwarunkowania reintegracji społeczno-zawodowej w świetle danych empirycznych. Raport z badań empirycznych przeprowadzonych w ramach projektu Krajowa Sieć Reintegracji, Warszawa-Łódź, <https://www.gov.pl/attachment/3d85a6b1-2938-496a-ae86-e8dfcdb375af> [data dostępu: 15.05.2024].
- LEŚNIAK M. (2018), Reintegracja społeczna osób opuszczających jednostki penitencjarne przy wsparciu potencjału społeczności lokalnej, „Państwo i Społeczeństwo”, t. XVIII, nr 4, s. 151-154.
- OKOŃ W. (2001), Nowy słownik pedagogiczny, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- PIWOWARSKI J., STANEK L. (2015), Rozwój osobowości i samorealizacja jako istota bezpieczeństwa w wymiarze indywidualnym i społecznym, „Kultura Bezpieczeństwa Nauka-Praktyka-Refleksje”, nr 17, s. 159-170.
- RZESZUTEK I. (2018), Reintegracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, „Nová sociálna edukácia človeka”, VII, s. 260-273.
- USTAWA z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. 2004 Nr 64 poz. 593), <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20040640593/U/D20040593Lj.pdf> [data dostępu: 16.05.2024].
- USTAWA z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. 2003 nr 122 poz. 1143), <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20031221143/U/D20031143Lj.pdf> [data dostępu: 16.05.2024].